

Cepheden Mektup Bekleyen Ülke: Kore Savaşı'nın Toplumsal Etkileri

CANGÜL ÖRNEK*

Kore Savaşı, Türkiye’de üzerine çok az araştırma yapılmış konulardan biridir. Bugüne kadar askeri tarih araştırmaları dışında çok fazla ilgi çekmemiş olan savaşın diğer yönleri ile birlikte toplumsal etkisi de bakir bir alan olarak kalmıştır. Halbuki, toplumsal boyutu dikkate alan araştırmaların azlığı ile Kore Savaşı’nın “unutulan savaş” olarak adlandırılması ve toplumsal bellekte çok derin bir iz bırakmadan geçip gitmesi birbirleriyle ilişkilidir.

Kore Savaşı’nın diğer ülkelerde hatırlanma biçimine bakıldığında, örneğin ABD’de –Türkiye’den farklı olarak– toplumsal ve kurumsal etkileri daha görünürdür. Savaş, Çin Devrimi ile birlikte ABD içinde Soğuk Savaş’ın korku atmosferinin yaratılması için kullanılan iki önemli dış gelişmeden biri olmuştur. Bu konudaki önemli çalışmasında Ron Robin, *The Making of the Cold War Enemy* başlıklı başarılı araştırmasında Kore Savaşı’nın özellikle Uzakdoğulular hakkındaki toplumsal algıyı nasıl dönüştürdüğünü, savaşın Soğuk Savaş’ın korku atmosferini yaratmak için nasıl işlevselleştirildiğini ve ordunun öncülüğünde psikolojik savaş tekniklerinin geliştirilmesi için nasıl kullanıldığını ayrıntılarıyla analiz etmektedir.¹ Öte yandan, popüler kültür de savaşın izlerini yansıtmaktadır.² Daha sonraki Vietnam Savaşı’nın ABD siyasi ve toplumsal hayatında yarattığı sarsıntı ka-

(*) Yeditepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi.

1 Ron, Robin, *The Making of the Cold War Enemy: Culture and Politics in the Military-Intellectual Complex*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 2001, s. 162-181.

2 Kore Savaşı sırasında esir düşen ABD’lilerin beyinlerinin yıkanmasını anlatan ve iki kez film uyarlaması yapılan *The Manchurian Candidate* adlı roman akla gelen popüler kültür ürünlerinden biridir.

dar olmasa da, Türkiye ile kıyaslandığında, bıraktığı izlerin daha derin olduğu söylenebilir.

Türkiye’de ise, Kore Savaşı sürerken ve savaşın ardından yapılan tartışmalar daha ziyade Türkiye’den giden birliğin cephede yaşadığı sorunlar ya da kaydettiği başarılar üzerinedir. Diğer bir deyişle savaş daha çok askerî yönüyle ilgi çekmiştir. Bu tür askerî değerlendirmelere ek olarak, Türkiye’nin NATO’ya kabul edilmesine giden yolu açması, yani Türkiye’nin Soğuk Savaş’ın “Hür Dünya” cephesine katılması bağlamında ele alınmıştır. Bu nedenle NATO’ya giriş konusundaki yazının değinip geçtiği konulardan biridir.

Bu çalışmada ise, Kore Savaşı’nın üzerinde çok fazla durulmayan bir yönüne; savaşın sürdüğü yıllarda toplumda yarattığı etkiye odaklanılmaktadır. Etkiden kasıt toplumun savaşı karşılama biçimi ve savaşın maddi olarak toplumsal hayatta yarattığı değişimdir. Aslında, Türkiye toplumu için Kore Savaşı uzun süre sadece cepheden geri dönmeyi başaran Kore gazilerinden ibaret olmuştur. Ancak onların hikâyeleri bile aradan uzun yıllar geçtikten sonra araştırılmaya değer bulunmuştur. Savaşın nedenleri, Türkiye’nin bu savaşa neden girdiği, gündelik hayata etkileri, toplumun savaşa bakışı vb. pek çok ilişkili konu neredeyse hiç açılmadan unutulmuştur.

Bu makalede yapılmaya çalışıldığı gibi, Kore Savaşı hakkında yeni bulgular elde etmeye çalışan araştırmacıların önündeki önemli engellerden biri, konu hakkındaki kaynakların sınırlılığıdır. Özellikle savaşın toplumsal hayata yansımalarına ilişkin bilgi verebilecek derli toplu kaynaklar, daha önce yapılmış araştırmalar ya da kaydedilmiş tanıklıklar olmaması önemli bir sorundur.³ Bu nedenle, bu makale toplumsal etkinin ortaya konulabilmesi için büyük oranda dönemin basınına⁴ ve az sayıdaki anı kitabına⁵ dayanmaktadır. Bu sınırlı kaynaklardan yola çıkarak yapılan analizin, dönemin atmosferini tam anlamıyla resmetmesi mümkün değildir. Ancak, böyle bir analiz

3 Kore gazileriyle yapılan görüşmelerden yola çıkarak savaşın kişisel ve toplumsal bellekte yer etme biçimini inceleyen bir sözlü tarih çalışması için bkz. Gülsema Dalgıç, “An Oral History Study on Turkish Veterans of Korean War”, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2000, yayınlanmamış master tezi.

4 Basın taramasında kullanılan ana kaynak *Cumhuriyet* gazetesidir. Asker gönderme kararı ve sonrasında gelişmelerin aktarılmasında gazeteler arasında önemli yaklaşım farklılıkları olmadığı için, birkaç kaynağa dayalı bir araştırmadansa tek kaynağa dayalı ayrıntılı bir araştırma tercih edilmiştir.

5 Ne yazık ki, yazılan Kore anıları, çoğunlukla gazilerin kendi kahramanlıklarını abarttıkları ya da yaşanan başarısızlıktan kendilerinin değil başkalarının sorumlu olduğunu iddia ettikleri kitaplardır. Örneğin, bkz. Celal Dora, *Kore Savaşı’nda Türkler 1950-1951*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1963 ve Tahsin Yazıcı, *Kore Hatıralarım*, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1963.

savaşın toplumda ne oranda yankı bulduğu, bu yankının hangi dönemlerde arttığı ve ne tür tartışmalar yarattığı konusunda bazı tespitler yapmaya olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu makale, Kore Savaşı'nın izlerini cephe dışında ararken büyük ölçüde mütevazı tespitler yapmakla yetinmektedir.

ASKER GÖNDERME KARARI VE İLK HEYECAN

Kore Savaşı, asker gönderme kararı alınmasından önce iktisadi etkileri üzerinden Türkiye'nin gündemine girmiştir. Savaş, dünyada hammadde fiyatlarının hızla yükselmesi ile iktisadi buhran korkusu doğurmuştur. Ancak Türkiye'de hava koşullarının da iyi gitmesiyle tarımsal mahsulün bol olması ve dünya pazarında Türkiye'nin tarım ürünlerine talebin artması dile getirilen endişeleri büyük ölçüde boşa çıkarmıştır. Özellikle pamukta yaşanan fiyat artışları büyük toprak sahibi pamuk üreticilerinin yüzünü güldürmüştür. Bir süre sonra ülke bu bolluğun ve dış pazardaki talep artışının getirdiği iktisadi olanaklarla rahatlamıştır.

Demokrat Parti hükûmeti asker göndermeye karar verdikten sonra da ekonominin iyi seyretmesi, savaşın halkın geçim durumunu bozabilecek etkilerini sınırlandırmıştır. Savaş boyunca günlük hayatta ciddi sıkıntılar yaşanmaması, ekonomik koşulların iyi olmasının yanı sıra cephenin Türkiye'ye binlerce kilometre uzakta olmasıyla da ilgilidir. Türkiye savaşa katılmış ancak kendi coğrafyasında bir savaş yıkımı yaşamamıştır. Tüm bunlar toplumun savaşla ilişkisini, asker aileleri hariç siyasi gündemdeki tartışmalarla ve halka yapılan propaganda ile sınırlı tutmuştur.

Asker gönderme kararı günlük hayatın akışında büyük sarsıntı yaratmamıştır. Ancak ilk andan itibaren, muhtemelen Cumhuriyet tarihi boyunca herhangi bir savaşa katılmamış olmanın da etkisiyle, hükûmetin attığı bu adım toplum tarafından heyecanla karşılanmıştır. Kararın alındığı 1950 yılının Temmuz ayından 1951 yılı başına kadar savaşın ülke içinde ilgiyle izlendiği anlaşılmaktadır. Gazetelere yansıyan pek çok haber, savaşın sadece resmî çevreler tarafından değil halk tarafından da takip edildiğini göstermektedir. Bu ilgiye rağmen, Kore gibi coğrafi olarak uzak, kültürel olarak bilinmeyen bir yere Türkiye'nin neden asker gönderdiği halk nezdinde bir muamma olarak kalmıştır. Ancak siyasi söylem ve propaganda yoluyla yaratılan anti-komünist hava, "Allahsız komünistlere" karşı mücadelenin kutsallaştırılmasıyla da pekişince bu anlamlandırma problemi büyük ölçüde aşılmış görünmektedir. Diğer taraftan, Türkiye'nin toplumsal kültüründe askere ve orduya atfedilen kutsiyetin de bu desteğin oluşmasında belirleyici olduğu düşünülebilir.

Halkın, asker gönderme kararı karşısındaki ilk tepkisine değinmeden önce, bu karar alınırken toplumu buna hazırlamaya dönük herhangi bir çalışma yapılmadığına dikkat çekmek gerekir. Bilindiği gibi karar, Yalova’da, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın başkanlığını yaptığı, Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut’un da katıldığı bir toplantıda alınmış ve 25 Temmuz 1950 günü ilan edilmiştir. Kararın alınmasından önce özellikle basının Kore Savaşı’na ilgi duyduğu yayınlanan haberlerden anlaşılmaktadır. Ancak hükûmetin halkı savaşa katılma kararına psikolojik olarak hazırlamaya yönelik bir girişimde bulunduğu yönünde herhangi bir işarete rastlanmamaktadır. Hatta bilindiği gibi bu karar meclisle de paylaşılmamış, hükûmetin kararı alma yöntemi eleştirilmiştir.⁶ Dolayısıyla, en azından asker gönderme kararının ilan edildiği dönemde “toplumsal meşruiyeti” sağlamak gibi bir kaygının etkili olmadığını söylemek mümkündür.

Kararın alınmasından sonra “halk desteğini” göstermek amacıyla, hükûmetle yakın ilişkide olan gençlik gruplarının organize ettiği mitingler yapılmıştır. Örneğin, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği; CHP, DP ve MP temsilcileriyle ortaklaşa “komünizmi tel’in” mitingi düzenleyerek, hükûmete destek vermiştir.⁷ Bu tür eylemler düzenlenirken Türkiye dışına mesaj verme kaygısı kadar, ülke içinde asker gönderme kararının meşruiyetini artırmak amaçlanmış olmalıdır.

Halkın kararı nasıl karşıladığına gelinecek olursa, bu konuda Altan Öymen gençlik yılları anılarında aktardığı şu bilgi önemlidir:

“Halk arasında da Kore’ye hemen ve mümkün olduğu kadar çok asker gönderilmesinden yana olanlar çoktu. Bir İstanbul milletvekili Senihi Yürüten vardı. Milletvekilliğine Şoförler Cemiyeti başkanıyken seçilmişti. Kore için gönüllü toplamak üzere bir dernek kurdu. Gönüllülerden bir milis gücü oluşturulacaktı. Derneğe ilk hamlede 2 bin gönüllünün başvurduğu açıklandı.”⁸

Halk efkârı, ilk kez savaşacak birliklerin Kore’ye sevk edilmeden önce toplanmaları esnasında açıkça dışa vurulmuştur. Savaşa gönderilecek olan 5.090 kişilik tugayın Ankara’da toplanması sırasında gösterilen ilgi, halkın

6 Muhalefet TBMM’ye sorulmadan alınan kararın anayasa ihlali olduğunu savunmuş, hükûmet ise asker gönderme kararı aldığını, savaş ilan etmediğini söyleyerek anayasayı ihlal etmediğini savunmuştu. Bkz. Baskın Oran, der., *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, c. 1, s. 545.

7 Oran, *a.g.e.*, s. 546.

8 Altan Öymen, *Değişim Yılları*, Doğan Kitap, İstanbul, 2004, s. 547.

heyecanının somut olarak gözlenebilmesini sağlamıştır. 10 Ağustos 1950 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi, bu ilgiyi Kore'ye gidecek birliğin Ayaş'tan Sarıkışla'ya geldiğini bildirdikten sonra, "Civar köylerden kadınlı erkekli kabileler akın akın gelerek selâmetler dilemekte, dualar etmektedir,"⁹ sözleriyle anlatmaktadır.

Gazete birliklerin toplanması sürerken yollarda kabilelere tezahüratlar yapıldığını da yazmaktadır.¹⁰ Asker göndermeye genel bir destek olduğu izlenimi yaratmak için belli bir abartı payı olduğu göz önünde bulundurulsa bile, asker gönderme kararının ülkede heyecan yarattığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Necdet Sakaoglu dönemin tanıklarından biri olarak o günleri şöyle anlatmaktadır:

"O günlerde Adnan Menderes hükûmetinin, BM'nin çağrısına uyarak Türkiye'nin de Güney Kore'ye asker gönderme kararı aldığı öğrenildi. Halk Partililer, bu gelişmeyi, Celal Bayar'la Adnan Menderes'in, İnönü'nün kahramanlığına karşı bir kahramanlık anlayışı olarak yorumlamaktaydılar. Okullar açıldığı sıralarda Tuğgeneral Tahsin Yazıcı komutasında 5 bin kişilik Türk tugayının Güney Kore'ye ulaştığı haberi öğrenildi. Bu haberi de alkışladık. Teneffüslerde savaşçılık oynanır; ama kimse Kuzey Koreli veya Çinli olmak istemediğinden karambol yaşanır." ¹¹

Sakaoglu'nun işaret ettiği ilk noktaya, yani konunun DP'liler ve CHP'liler arasında farklı karşılanmasına daha sonra döneceğiz. Ancak Sakaoglu'nun belirttiği bu yaklaşım farklılığına rağmen, okulda yaşadıkları ile ilgili anlattıkları, ülkenin siyasi farklılıklar bir yana bırakılarak hızla savaş havasına girdiğine işaret etmektedir. Nitekim o günlerde Meclis'te de siyasi çekişmelerin üstü örtülmüş, kısa bir süre sonra CHP ve DP milletvekillerinin ortak girişimiyle Kore'de savaşan askerlere Meclis'in sevgi ve selamının yollandığı bir karar alınmıştır.¹²

Asker gönderme kararının alınmasından ilk kafilenin yola çıkmasına kadar geçen sürede askerlerin hazırlıklarına ve askerler için yapılan törenlere ilişkin çok sayıda haber yayınlanmıştır. Örneğin; askerlerin Kore'ye gidişlerinden önce, cepheye hazırlık safhasında tugayın moralini yükseltmeye dönük etkinlikler düzenlendiği bildirilmektedir. Aralarında dönemin ünlü sa-

⁹ "Kore'ye gidecek savaş birliğimizin hazırlıkları", *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1950, s. 1, 4.

¹⁰ "Kore'ye gidecek birlik Ankarada toplanıyor", *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1950, s. 1, 3.

¹¹ Necdet, Sakaoglu, "38. Arz Dairesinden Haberler", *NTV Tarih Dergisi* içinde, Sayı 24, Ocak 2011, s. 37.

¹² Oran, *a.g.e.*, s. 546.

natçılarından Müzeyyen Senar'ın da bulunduğu sanatkârların verdiği konser bu etkinliklerden biridir.¹³ Bu tür etkinlikler olurken askerler toplanmakta ve kısa süreli bir eğitimden geçirilmekteydi.

Özellikle toplanma merkezlerinden gemilere bindirilmek üzere yola çıkarılan askerlerin tren yolculukları, istasyonları dolduran halkın yoğun ilgisi ve askerlere yönelik sevinç gösterileri içinde gerçekleşmiştir. Bu gösterilerin ne derece yerel idareciler tarafından organize edilmiş olabileceğini gösteren herhangi bir bilgi bulunmamıştır. Ancak yerel idarecilerin bunda bir payı olsa bile, "Mehmetçik" uğurlamasına halkın kayıtsız kaldığını düşünmek akla yatkın değildir.

Sakaoğlu, kendi deneyimine dayanarak cepheye "taze kan" sevkiyatının sürdüğü yıllar boyunca istasyonlarda gördüğü manzarayı şöyle betimlemektedir:

"Türkiye'den gönderilen Mehmetçiklerin çoğu, günlerce belki ay süren yolculuklarına, Erzurum'daki, Erzincan'daki birliklerinden kara trenlere bindirilerek başlıyorlardı. Kore'ye giden askerleri görmek için istasyona gider, el sallayıp uğurlardık. Onlar da mendil, kep salları, türkû söyler, vagon pencerelerinden eğilerek seyyar satıcılardan yiyecek alır, maşrapalarla su içerlerdi."¹⁴

Askerlerin İskenderun'a varması, oradan uğurlanması ve Kore'ye vararak ilk çarpışmalara katılması süreci büyük ilgiyle takip edilmiştir. Ancak hükûmet, İskenderun'dan ilk hareketin haber ve fotoğraflarının ertesi gün gazetelerde yayımlanmaması için basından "özel ricada" bulunmuştur. Bu ricanın gerekçesi açıklanmamıştır. Uğurlamaya ilişkin haberler Türkiye basınında yer almasa da, yabancı ajanslara yansımıştır. Öymen anılarında o gün İskenderun'da yaşananları şöyle anlatmaktadır:

"Limanda Amerikalıların sağladığı beş gemi onları bekliyordu. İkisi teçhizat için ayrılmıştı. Üçü asker götürecekti. İlk kafilenin uğurlanışı görkemli oldu. Rıhtım halkla doluydu. Askerlere sevgi gösterileri yapılıyordu. Rıhtıma asılan bir dövizde şu yazı vardı: 'Selametle gidin, selametle dönün, kahraman milletin yiğit askerleri.'"¹⁵

¹³ "Koreye gidecek savaş birliğimize dün geceyarısı Etimesud garnizonunda ses sanatkârları Müzeyyen Senar ve Sabite Tur tarafından bir konser verilmiştir. (...) Konser Ankara radyosu tarafından da plağa alınmıştır. Birkaç gün sonra radyoda yayınlanacaktır. (...) Bu koleksiyondan birliğe hediye edilecek ve her gittikleri yerde memleket hasretini gidermek için çalınarak (...) Bkz. "Kore'ye Gidecek Birliğimize bir konser verilecek", *Cumhuriyet*, 15 Eylül 1950, s. 1.

¹⁴ Sakaoğlu, *a.g.y.* s. 37.

¹⁵ Öymen, *a.g.e.*, s. 540.

Halkın, cepheye selamete gönderdikleri gençlerin selamete dönemeceğini öğrenmesi için uzun süre beklemek gerekmemiştir.

CEPHEDEN HABERLER

Savaşa hazırlık aşamasında yaşanan heyecanı, askerlerin Kore'ye ulaşmasından itibaren askerlerle irtibatın sürdürülmesine ve cephedeki askerlerin morallerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar izlemiştir.

Askerlerle irtibatın sağlanması; onların ailelerinden, ailelerinin onlardan haber alabilmeleri için en önemli haberleşme aracı radyo olmuştur. Radyoda Kore'ye giden birlik için bir radyo saati başlatılmış, bu yayınlar da asker ailelerinin seslerini Kore'de çocuklarına, kardeşlerine, eşlerine iletmeleri amaçlanmıştır. Bunun için ilk başta her gün saat 12.15'ten 13'e kadar süren bir zaman diliminde kısa dalgadan birliğe hitap eden yayınlar yapılması tasarlanmıştır.¹⁶

Cephe ile Türkiye arasındaki irtibatı sağlayan radyo, okuma yazmanın sınırlı olduğu yıllarda halkın savaş konusundaki bilgilerinin de temel kaynağıdır. Radyo kanalıyla aktarılan haberlerin tarafsız olduğunu söylemek pek tabii ki mümkün değildir. Asker göndererek savaşın taraflarından biri olan Türkiye –basın ve yayıncılığın iktidarların kontrolünde olduğu düşünüldüğünde– radyo yayınlarında öncelikle askerlerinin cephedeki yararlılığını ve karşı tarafa verilen zararı abartılı bir biçimde ön plana çıkarmıştır.

Esasında, sadece Kore Savaşı sırasında değil tüm Soğuk Savaş boyunca radyo önemli bir propaganda aracı olmuştur. Kore Savaşı konusundaki yayıncılık, Türkiye'den takip edilebilen radyoların propaganda başlıklarından biridir. Amerika'nın Sesi Radyosu, Kore Savaşı'nı Türkiye'de halkın ABD'yi daha fazla tanıması ve sevmesi için bir fırsat olarak görmüştür. Cepheden bilgi alma imtiyazları düşünüldüğünde, Amerika'nın Sesi Radyosu'nun savaş hakkında bilgi alınabilecek kaynakların başında görülmesi son derece doğaldır. Kore'de “kızıl komünizme karşı savaşan” Türk askerlerinin kahramanlıklarını¹⁷ Amerika'nın Sesi Radyosu'ndan dinleyen ve Türkiye'de gösterilen Hollywood yapımı Kore filmlerini büyük bir ilgiyle izleyen halk, ABD'nin Türkiye'nin en büyük dostu olduğuna gittikçe daha fazla ikna olmuştur. ABD, radyo yayıncılığında “dostluk” mesajları vermeyi gözetirken,

¹⁶ “Kore'ye giden birliğimiz için radyo saati”, *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1950, s. 1, 3.

¹⁷ Embassy Ankara to the Department of State, “IE Evaluation Reports”, 10 January 1952, Department of State Decimal Files, 1950-1954, RG59, Cultural Affairs Near East, Box 2491, NARA.

Türkiye’de yürüttüğü kültürel programı da yoğunlaştırmış ve kültürel etkinlikler yoluyla, Türkiye’de daha fazla benimsenmek için Kore Savaşı’nı bir vesile olarak kullanmıştır.¹⁸

Radyo yayıncılığı konusundaki ilginç noktalardan biri, halkın devlet radyosundan ve Amerika’nın Sesi Radyosu’ndan gelen bilgileri Moskova Radyosu’nun Kore haberleri ile karşılaştırmasıdır. Haberleri farklı radyolardan dinlemek, özellikle cephedeki yakınlarının akıbeti konusunda sağlıklı bilgi almak için çabalayanların başvurdukları yollardan biridir.¹⁹ Cephedeki kayıpların sayısı konusunda farklı radyoların çelişkili haberler vermesi ailelerin endişelerini artırmış olmalıdır. Zaten kısa bir süre sonra, Kore’de hayatlarını kaybeden askerlerin künyeleri radyodan okunmaya başlanmıştır. Kore’deki kanlı muharebelerde hayatlarını kaybedenlerin sayısı arttığında radyo yayınları da korkuyla takip edilmeye başlanmıştır.

Radyo yayınları konusunda şikâyetler de eksik değildir. Aileler çocuklarının akıbetini tam olarak öğrenememekten şikâyetçiiken, Kore’deki askerlerden de şikâyetler gelmiştir. Askerlerin şikâyetlerinden, cephe bulunduranın moralini yükseltmeyi ve ailelerinden haber almalarını sağlamayı amaçlayan programların her zaman dinlenemediği anlaşılmaktadır.²⁰

Radyo yayıncılığının haberleşme konusundaki alternatiflerinden biri, Türkiye-Kore arasında gelip giden mektuplardır. Ulaştırma Bakanlığı er ve erbaşlara aileleri tarafından gönderilecek mektuplardan posta ücreti alınmayacağını açıklamıştır. Ancak gazilerin yazdıkları anılardan anlaşıldığı kadarıyla en azından er ve erbaşlar dışındaki askerlerin mektuplarından belli bir ücret –en azından belli bir ağırlığın üzeri için– alınmıştır. Kore’ye gidenlerden Tuna Baltacıoğlu, nişanlısı ile mektuplarından parçalar paylaştığı kitabında postanedeki memurların nişanlısına bu konuda nasıl yardımcı olduklarını şöyle anlatmaktadır:

18 Savaşın ABD’nin kültürel programına etkisi için bkz. Cangül Örnek, “1950’li Yıllarda ABD ile Buluşma: Anti-komünizm, Moderleşmecilik, Maneviyatçılık”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, yayınlanmamış doktora tezi.

19 Embassy Ankara to the Department of State, “Semi-Annual Evaluation Report on Turkey”, 9 July 1951, Department of State Decimal Files, 1950-1954, RG59, Cultural Affairs Near East, Box 2491, NARA.

20 Kore’de savaşan bir asker babası oğlundan haber alamadığını *Cumhuriyet* gazetesine iletince “Hem Nalına Hem Mıhına” köşesi yazarının babaya şu yanıtı yayıncılıkta yaşanan sorunlara ilişkin de ipucu veriyor: “Ankara Radyosu, uzun müddet, Kore’den duyulamayan yayınlar yaptıktan sonra, şimdi bu yayınları kısa dalga üzerinden yapmağa başlamış olduğu için kendisine Ankara Radyosu vasıtası ile muhabere imkânını aramasını tavsiye ederim.” Bkz. “Kore’deki kahramanlarımızla Mektublaşma İşi”, *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1951, s. 2.

“Şunu da eklemeyi geçemeyeceğim. İstanbul’dan gelen mektuplar Karaköy postanesinden postaya veriliyordu. 7-8 sayfa oldukları için bazan içinde fotoğraf da bulunduğundan biraz ağır geliyor, fazla ücret alınmasını gerektiriyordu. Ama nişanlımın söylediğine göre postanedeki memurlar Kore’ye giden mektuptan fazla ücret alınmaz diye özel bir uygulama yapıyorlarmış.”²¹

Bu yazılanlardan da ülkede genel olarak Kore’de savaşanlara ve onların yakınlarına “yardımcı” olmak yönünde bir toplumsal psikoloji oluştuğu söylenebilir. O yıllarda mektuplaşmanın insanlar arasındaki birebir haberleşme açısından taşıdığı önem göz önüne alındığında, Kore’den gelen bir mektubun Türkiye’deki aileler, sevgililer için değeri daha kolay anlaşılabilir. Aynı şey cepheadeki asker için de geçerlidir.

Özellikle çatışmaların yoğunlaştığı, birliğin hareket halinde olduğu dönemlerde mektupların iletilmesinde büyük güçlükler yaşanmaya başlanması, asker aileleri için radyoyu ve gazeteyi eskisinden de önemli hale getirmiştir.

Mektupların ulaşmasında karşılaşılan zorluklar ve gazetelerin halkın ilgisini çekmek yönündeki çabaları, basın bu haberleşmede doğrudan kullanılmasını beraberinde getirmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi, askerlerin Kore’ye ulaşmasından kısa süre sonra her iki taraftan da kısa mesajların iletildiği sabit bir köşe oluşturmuştur.²² Bu köşede yayınlanan mesajlar yoluyla askerler ve aileleri birbirleriyle sürekli olarak haberleşirken, askerlerle irtibat kurulamaması gibi durumlarda *Cumhuriyet*’in Kore’deki temsilcisi Mümtaz Faruk Fenik ailelerin gönüllerini ferahlatıcı mesajları kendisi aktarmış, askerlerin durumları hakkında bilgi vermiştir.

Yayınlanan haberlerden Kore’de savaşan birliğin durumunu ve genel olarak cepheadeki gelişmeleri aktaran muhabirlerinin, savaş boyunca habercilik açısından önemli bir rol oynadıkları anlaşılmaktadır. Savaşın Türkiye’ye yansıtılma biçiminde de bu muhabirler belirleyici olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında birbirleriyle daha yoğun bir rekabete tutuşan basın organları, Türkiye’nin asker göndereceğinin kesinleşmesiyle birlikte cepheye savaş muhabiri göndermek konusunda büyük isteklilik göstermişlerdir. *Cumhuriyet* gazetesinden Faruk Fenik, bu gazetecilerden biridir. Faruk Fenik’in cepheaden gönderdiği çok sayıda fotoğraf, yaptığı röportaj cepheadeki hayata ilişkin

²¹ Tuna Baltacıoğlu, *Savaş İçinde Barış: Kore Savaşı Anıları*, YKY, İstanbul, 1998, s. 42.

²² Bu köşe ilk defa 1 Kasım’da yayınlanmıştır. Bkz. “Kore’deki subay ve erlerimizden ailelerine mektuplar”, *Cumhuriyet*, 1 Kasım 1950, s. 1, 3.

ayrıntılarla doludur. Gelen malzemenin bolluğu, *Cumhuriyet* gazetesini bir süre boyunca “Kore ilavesi” vermesini sağlamıştır. Özellikle ailelerin bu yayınları yakından takip ettiği sanılmaktadır.

Faruk Fenik’in yanı sıra, *Hürriyet* gazetesi Hikmet Feridun Es ile Semih Es’i, *Yeni Sabah* ise Alaaddin Berk, Selami Akpınar ve Burhan Tan’ı muhabir olarak Kore’ye göndermiştir. Gazetelerin o günkü sınırlı olanakları düşünüldüğünde, cepheye muhabir gönderilmesi ve muhabirin orada elde ettiği malzemeyi Türkiye’ye iletmesini sağlayacak bir mekanizma kurulması önemli girişimlerdir. Altından zor kalkılır işlere girilmiş olması, savaşın Türkiye’de uyandırdığı ilginin büyüklüğüne ve basın organlarının bu ilgiye hitap etmek konusunda birbirleriyle girdikleri rekabete bağlanabilir. Tabii ki, cepheye kabul edilen muhabirler kendi bakış açıları doğrultusunda ve ordunun yayıncılara getirdiği kısıtlamalar çerçevesinde habercilik yapmışlardır. Cepheden gelen haberlerin ilk ve önemli süzgeci, birlik komutanlarının haberler üzerindeki kontrol mekanizmasıdır.²³ Askerî gizlilik açısından ve olumsuz herhangi bir bilginin yaratacağı karamsarlığı engellemek amacıyla, birliğe dair her türlü ayrıntının aktarılmaması için muhabirler üzerindeki kontrol sıkı tutulmuştur.

YARDIM KAMPANYALARI VE DESTEK GÖSTERİLERİ

Basında çıkan haberlerden savaş boyunca cephedeki askerlerle onların Türkiye’deki aileleri arasında çok sayıda hediye gidip geldiği anlaşılmaktadır.²⁴ Burada önemli olan bir nokta, özellikle bayramlarda halktan farklı kesimlerin Kore’deki askerlere hediyeler göndermek istemiş olmalarıdır. Gazeteler bu tür hediye gönderme organizasyonlarının haberleriyle doludur.²⁵

1950 yılının sonunda, özellikle kanlı çatışmaların olduğu dönemde içeride de halkın savaşa gösterdiği ilginin daha yoğun olduğu gözlenmektedir.

²³ “Genelkurmayda dün yapılan basın toplantısı”, *Cumhuriyet*, 16 Ağustos 1950, s. 3.

²⁴ Subaylar “Japonya iznlerinde” ailelerine göndermek üzere hediye satın almışlardır. Tuna Baltacıoğlu anılarında bu alışverişlerden bahsetmektedir: “Kore’de bulunduğumuz sürede yaklaşık üç ayda bir sıra gelen beş günlük bir Japonya iznimiz vardı. (...) İzne gidenlerin büyük bir bölümü zamanlarını alışverişe ayırırlar, Türkiye’de bulunmayan birçok şeyi aileleri ve eşleri dostları için satın alırlardı.” Bkz. Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 13.

²⁵ Bu hediyelere örnek vermek gerekirse, Toprak Mahsulleri Ofisi memurları her paketine mektup yazdıkları sigaraları gönderirler. “Kore Mektupları: Yurddan gönderilen hediyeler”, *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1951, s. 1, 4. Gemlikliler sigaranın yanı sıra siyah zeytin gönderirler. “Kahramanlara gönderilen hediyeler”, *Cumhuriyet*, 4 Ocak 1951, s. 3. Cepheye memleket hasreti çekildiği düşünceyle gönderilen hediyeler arasında pastırma, çerez bile yer almıştır. Öte yandan çok sayıda bayrağın da cepheye gönderildiği yine haberlerden anlaşılmaktadır. Cepheye gönderilen üç bayrak için bkz. “Gnl. Yazarı’nın üç kıymetli emaneti”, *Cumhuriyet*, 5 Şubat 1951, s. 1.

Anadolu'nun dört bir yanında, Kars'tan Milas'a kadar pek çok yerde, Kore'de savaşanlar ve hayatını kaybeden askerler için anma toplantılarının düzenlenmesi de bu sıradadır.²⁶ Bu toplantıların her birini kimin örgütlediğini belirlemek, hükûmetin toplantıların organizasyonundaki rolünü kesin olarak tayin etmek mümkün değildir. Ancak bu toplantılara ilgi gösterildiği anlaşılmaktadır. Bu toplantılar asker gönderme kararının hemen ardından düzenlenen komünizmi tel'in mitingi ve başta MTTB olmak üzere gençlik örgütlerinin ve DP teşkilatının düzenlediği salon toplantıları bir tarafa bırakılırsa, Kore'de savaşanlar için düzenlenen az sayıdaki kitle organizasyonundan biridir. Öte yandan, yine MTTB tarafından 9 Aralık'ta Taksim'de bir miting düzenlenmiştir.²⁷ Milliyetçiler Federasyonu ise 14 Aralık'ta bir "Mehmetçik Günü" tertip etmiştir.²⁸

Kayıpların ardından okutulan "mevlitler" de halkın savaşa ilişkin duygularının canlı tutulması açısından önemlidir. Bazıları basın yoluyla önceden duyurularak düzenlenen bu mevlitler, savaşın bir tür "anti-komünist gaza" olarak algılanmasına ve savaşa kutsiyet atfedilmesine katkıda bulunmuştur.²⁹ Savaşın etkileri, camilerde olduğu kadar okullarda da hissedilmiştir. Ülke, cepheden gelen ölüm haberleriyle çalkalanmaya başlayınca devlet harekete geçmiş; "Milli Eğitim Bakanlığı ilgililere gönderdiği bir tamimde öğrencilere Kore harbinde Birleşmiş Milletler safında yer almamızın önemini anlatılmasını ve oradaki askerlerimizin hamaset destanları hakkında malûmat verilmesini bildirmiştir."³⁰

Türkiye'nin yüksek asker kayıplarının yarattığı kısmi infial ortamında ölenleri yad etmek için yapılan öneriler birbirini izlemiştir. Çeşitli yerlere "Kore şehitleri" heykeli dikilmesi,³¹ Kore pulu bastırılması gibi öneriler bun-

²⁶ *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan bir haber Kars, Zonguldak, Milas, Çaldır, Ardahan, Sivas ve Eskişehir'de anma toplantıları düzenlendiği yönündedir. Bkz. "Kore kahramanları memleketin her tarafında anıldı", *Cumhuriyet*, 4 Aralık 1950, s. 3. Bunları başka yerlerde yapılan toplantılar izlemiştir. Örnek olarak bkz. "Koredeki şehid ve kahramanlarımız için Balıkesir'de yapılan toplantı", *Cumhuriyet*, 5 Aralık 1950, s. 4.

²⁷ "Kore şehidlerimiz için dün yapılan miting", *Cumhuriyet*, 10 Aralık 1950, s. 1.

²⁸ "Mehmetçik Günü", *Cumhuriyet*, 15 Aralık 1950, s. 3.

²⁹ Yaman'ın konuyla ilgili makalesinde, *Milliyet* gazetesinin 11 Aralık 1950 tarihli ve "Süleymaniye Camiinde Şehitler Muazzam Dini Merasimle Anıldı" başlıklı haberinden aktardığına göre, Diyanet İşleri Başkanı fetva yayımlayarak Kore'deki savaşın inananlarla inanmayanlar arasında geçtiğini, "Kore'nin Allah yolu" olduğunu ve ölenlerin şehit sayılacağını öne sürdü. Ahmet Emin Yaman, "Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansımaları", AÜ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 37-38, Mayıs-Kasım 2005, s. 241.

³⁰ "Okullarda Kore'ye dair malûmat verilecek", *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1950, s. 2.

³¹ Erzurum milletvekili Dr. Enver Karan, *Cumhuriyet* aracılığıyla İstanbul Belediyesi Başkanlığına önerisi: Taksimde İnönü gezisinde Kore heykeli dikilmesini önermiştir. "Şehrimizde Kore şehidle-

lardan bazılarıdır. Bu sırada yurttan oluşan infial havasının bazı ilginç etkinlikler de tertiplenmesine yol açtığı görülür. Kore'ye kanla dolu vazolar göndermek bunlardan biridir.³² Bu tür girişimler, savaş nedeniyle yükselen dinsel-milliyetçi duyguların toplum genelinde ne kadar yoğunlaştığını göstermektedir. Nitekim bu atmosfer spor camiasına da ulaşmış, İstanbul'un dört önemli futbol takımının (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Vefa kulüplerinin) "hasılatı Kore şehitlerinin ailelerine tahsis edilmek üzere" bir futbol turnuvası tertibine karar verilmiştir.³³ Kore'de hayatını kaybedenlerin ailelerine devletin çıkardığı yeni yasalarla verdiği yardımların yanı sıra, halktan da çok sayıda yardım girişimi olduğu basına yansıyan haberlerden anlaşılmaktadır. Ancak bu yardımların ne kadarının ailelere ulaştırılabildiği bilinmemektedir.

Kore'deki kayıp haberlerinin tetiklediği bir diğer gelişme ise cepheye gönüllü gitmek isteyenlerin sayısında görülen artıştır. Aslında savaşın başında da Kore Savaşı'na gönüllü asker toplanmasına çalışılmış ve 3 bin kişi savaşa gitmek için gönüllü olmuştur. Savaş sürerken özellikle Kunu-ri çatışmalarından sonra yeni bir gönüllü dalgasının ortaya çıktığı görülmektedir. Gönüllü gitmek isteyenler arasında Kırşehir milletvekili Amiral R. Özdeş'in de bulunması ilginçtir.³⁴ Bu ilginç örneğin dışında özellikle kadınların gönüllü olmaları dikkat çekicidir. Kadınların büyük kısmı cephe gerisinde çok sayıda yaralının tedavi gördüğü hastanelerde çalışmak istemiştir. Ancak doğrudan çarpışmalara katılmak için gönüllü olanlar da vardır.³⁵ Bu gönüllüler arasında yer alan isimlerden biri, Türkiye'nin ilk kadın pilotu Sabiha Gökçen'dir. Gökçen'in savaşa katılma başvurusu uzun süre gündemi meşgul etmiş ancak sonunda başvuru reddedilmiştir. Reddedilme gerekçesi olarak ise, Kore'deki savaşta hiç kadın pilot bulunmaması gösterilmiştir.³⁶ Sonuç olarak, haberlerde Kore'ye takviye birlik gönderilmesi esnasında başvuran gönüllü sayısının on binleri bulması üzerine cepheye gönderileceklerin kura çekerek tespit edileceği bildirilmiştir.³⁷ Basında yer alan bu rakamların doğruluğu tartışmalı olsa da, çok sayıdaki etkinlikten ve yardım kampanyasından

ri için heykel dikilmesine dair bir teklif", *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1950, s. 3. DP meclisi grubu da bir milletvekilinin teklifi üzerine bir abide dilmesini ve kitap bastırılmasını kabul etmiştir. Bkz. "Kore şehitleri abidesi", *Cumhuriyet*, 14 Aralık 1950, s. 2.

32 "Konyalılar, şehitlerimizin toprağına kendi kanlarıyla doldurdıkları bir vazoyu gönderiyorlar", "Kore'deki kahramanlara", *Cumhuriyet*, 16 Aralık 1950, s. 1.

33 "Kore kupası", *Cumhuriyet*, 16 Aralık 1950, s. 4.

34 "Amiral R. Özdeş Kore'ye gönüllü gitmek istiyor", *Cumhuriyet*, 10 Aralık 1950, s. 3.

35 "Koreye gitmek isteyen kadın gönüllüler", *Cumhuriyet*, 4 Ocak 1951, s. 1, 3.

36 "Sabiha Gökçen'in yeni müracaatı", *Cumhuriyet*, 13 Şubat 1951, s. 1, 3.

37 "Kore'ye gidecek takviye birliğimiz seçiliyor", *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1951, s. 1, 3.

kayıp sayısının artmasıyla birlikte toplumdaki hassasiyetin arttığı anlaşılmaktadır.

Yaralıların Türkiye'ye dönüşü de aynı şekilde büyük olay yaratmıştır. Yaralıların durumları ve yaralılara yapılan ziyaretler basında geniş yer bulmuştur. Kore'den gelen gaziler için özellikle memleketleri olan il ve ilçelerde büyük karşılamalar düzenlenmiş, bu kişiler anılarını anlatmak için pek çok yere konuşma yapmaya davet edilmiştir.

Kore'de kalanların morallerini yükseltmek, cephe ile Türkiye arasındaki ilişkiyi canlı tutmak adına da birtakım yeni yöntemler geliştirilmiştir.³⁸ Ünlü ses sanatçılarının Kore'dekiler için söylediği şarkılardan bir plağın Kore'ye gönderilmesi, Kore'den canlı radyo röportajları yapılması bu yöntemlerin örnekleridir. Kore için yazılan şiirler ve bestelenen şarkı ve türküler de duygusal havayı beslemiştir.

Ancak 1951 yılının ilk aylarından itibaren, ilk yaralı kafilelerinin gelişi ile oluşan havanın yavaş yavaş dağılmasıyla birlikte ülkedeki heyecan dalgası da dinmeye başlamıştır. 1951 yılı boyunca Kore'de iki tarafın birbirine tam üstünlük kuramadıkları, kâh bir tarafın kâh ötekinin ilerlediği gelgitli çarpışmalar yaşanmıştır. Bu çarpışmalarda Türkiye'den gönderilen askerler de yer almıştır. Buna rağmen 1951 başından itibaren Türkiye'de savaşa gösterilen kamuoyu ilgisinin hızla zayıfladığı görülmektedir. Kore konusunda yapılan etkinlikler azaldığı gibi, gazeteler de savaşa ve Türkiyeli askerlerin savaşta rollerine, cephedeki yaşamlarına daha az yer verir olmuştur. Üstelik, Türkiye'den cepheye giden savaş muhabirlerinin de geri dönmesi nedeniyle basında yer alan haberler çarpışmaların seyrini aktarmakla, dolayısıyla daha çok ajans haberleriyle sınırlı kalmıştır. Basının savaşa verdiği önemin azaldığı o yıllarda da gözlemlenmiş ve bu duruma tepki gösterilmiştir. Örneğin; gazete haberine göre İzmir Yüksek Ticaret ve Ekonomi Okulu Öğrenci Derneği Milli Savunma Bakanlığı'na başvurarak; "Kore'deki birliğimizin savaşlarına dair yabancı ajans ve gazetelerin verdikleri haberlerin tatminkâr olmadığını bildirmişler ve Türkiye'den teşkil edilecek bir gazeteciler ekibinin gönderilmesini talep etmişlerdir."³⁹

1951 yılının ortalarına gelindiğinde iyice azalan ilgi, gazi kafilelerinin

38 "Cumhuriyet radyo servisi, Savaş Birliğimiz mensublarının arzularını yerine getirerek tanınmış sanatkârlarımızın kendileri için verdikleri konserleri tele aldırmağa ve bunları Kore'ye yollamaya başladı." Foto altı: İki kıymetli sanatkâr Safiye Aylâ ve Necmi Rıza Ahıskan dün radyoevinde sesleri tele alan makinemizin önünde arkadaşları ile beraber konser verirlerken. "Kore kahramanları için yeni bir teşebbüs", *Cumhuriyet*, 16 Mart 1951, s. 1, 3.

39 "Koreye Türk gazetecilerinin gönderilmesi istendi", *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1952, s. 3.

Türkiye'ye döndüğü Ağustos ayında yeniden artmıştır.⁴⁰ Ayrıca, 1952 yılının başında ABD'nin farklı şehirlerde düzenlenen törenlerde Kore gazilerine ve şehit ailelerine madalya vermesi en azından o şehirlerde ilgiyi yeniden canlandırmış gibi görünmektedir.⁴¹ Ama bu canlanmalar kısa süreli olmuş, savaşın başındaki heyecan bir daha uyanmamıştır.

Bu sırada, 1950 yılından itibaren Bulgaristan'dan Türk kökenlilerin büyük bir göç dalgası halinde Türkiye'ye gelmesi, bu göç dalgasının karşılanması ve gelenlerin yerleştirilmesi gibi son derece zorlu bir başka mesele gündemi meşgul etmiştir. Kore Savaşı arka plana düşerken Bulgaristan göçmenlerinin durumu, devlet kadar halk tarafından da yakından takip edilmiştir. Hatta göçmenler için çeşitli yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Savaş, uzakta bir ülkede devam ederken gelen göçmenlerin yerleştirilmesiyle ilgili sorunlar günlük hayatı etkilemeye başlayınca, halkın ilgisi de daha çok bu meseleye yoğunlaşmış olmalıdır.

Sonuç olarak, Kore Savaşı'nın “unutulan bir savaş” olmasında 1951'den itibaren ülke kamuoyundaki etkisinin hızla azalmasının payı olmalıdır. Kore Savaşı haberleri kısa süre içerisinde sadece ajansların geçtiği çarpışma haberlerinden ve daha sonra ateşkes görüşmelerinden ibaret hale gelmiştir.

HÜKÛMET, CEPHEDE SAVAŞANLARI HATIRLATTI MI?

Kore Savaşı'nın, savaş henüz bitmeden halkın gündeminden düşmeye başlamasının ve daha sonra literatüre “unutulan savaş” olarak geçmesinin nedenlerinden biri, resmî makamların savaşın toplumsal bellekte yer etmesini sağlayacak girişimlerde bulunmamalarıdır. Bu açıdan bakıldığında, DP hükûmetinin ağır askerî kayıplar verilirken cephede çarpışan birlikleri gündemde tutmak yerine, unutturmaya tercih etmesi hükûmet açısından tercih edilir bir durumdur. Diğer taraftan, hükûmet Kore'ye asker göndererek murat ettiği NATO üyeliğini almış; bu anlamda savaşa girme politikası hükûmet açısından istenen sonuca ulaşmıştır.

Zaten Kore'de hayatını kaybeden askerlerin anılarının yaşatılması için

⁴⁰ Bu konudaki bazı haberler için bkz. “Kore gazileri dün sabah 9 da geldiler”, *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 1951, s. 1, 4; “Kore Gazileri dün Taksim Âbidesine çelenk koydular”, *Cumhuriyet*, 16 Ağustos 1951, s. 1, 4.

⁴¹ ABD'nin düzenlediği madalya törenlerine ilişkin birkaç örnek için bkz. “Dün iki şehid anası ile bir gazimize madalyalar verildi”, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1952, s. 1, 5; “Kahraman Adanalıya madalya verilecek”, *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1952, s. 3; “Madalya alan Kore gazileri ve şehid aileleri”, *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1952, s. 3.

gündeme getirilen önerilerin pek çoğu ya sivil halktan⁴² ya da yerel idarelerden gelmiştir.⁴³ Defalarca gündeme getirilmesine rağmen Kore hakkında pul bastırılması için bile 1952 yılına kadar beklenmesi bu gözle bakıldığında oldukça açıklayıcıdır.⁴⁴

Hükûmetin bu tavrının iki önemli göstergesinden biri, Kore gazilerine devlet adına madalya verilmemiş olmasıdır. Halbuki özellikle 1951 yılı boyunca gazeteler ABD'nin Kore gazilerine ve hayatını kaybeden askerlerin Türkiye'deki ailelerine verdikleri madalyalara ilişkin haberlerle doludur. ABD diplomatik temsilciliği eliyle Türkiye'de dağıtılan madalyalar için pek çok ilde açık hava toplantıları tertip edilmiş, cepheden dönen askerlerin de kimi zaman konuşma yaparak katkıda bulundukları bu toplantılar, düzenledikleri taşra kentlerinde büyük kalabalıklar toplamıştır.⁴⁵

Sadece DP hükûmetinin değil, daha sonraki hükûmetlerin de Kore'de savaşılanları unutmuş olduklarının bir göstergesi ise, hayatını kaybeden askerlerin cenazelerinin Türkiye'ye nakli konusunda ciddi bir çaba gösterilmemesidir. Özellikle Kuzey Kore topraklarında kalan cenazeler için bir girişimde bulunulmamıştır. Halbuki ABD, Kuzey Kore ile bu konuda anlaşma yoluna giderek pek çok cenazenin bulunmasını ve ABD'ye getirilmesini sağlamıştır.

ASKER GÖNDERME KARARINA TEPKİLER VE BASKI ORTAMI

Savaşın, henüz savaş sürerken halkın gündeminden düşmesinin bir diğer nedeni ise, konunun tartışılması ve asker gönderme kararının eleştirilmesi karşısında gösterilen tahammülsüzlüktür. Kore'ye asker gönderme kararı hakkında farklı görüşler beyan etmek, en başından itibaren “vatana ihanetle” bir görülmüş, kararın özüne ya da biçimine itirazlar mahkûm edilmiştir. Anti-komünizm tartışmaların bastırılmasında en önemli araçlardan biridir.

⁴² Basında bu yönde çıkan bir haberde şöyle denilmektedir: “Öğrendiğimize göre Ankara ilçelerinden Ayaştı ‘Kore şehitleri Âbidesi Kurma Cemiyeti’ adile bir dernek kurulmuştur. Cemiyet vatandaşların yardımlarile kısa zamanda bir âbide kurmağa çalışacaktır.” “Ayaştı Kore Şehitleri için âbide”, *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1952, s. 3.

⁴³ Meclis'ten yapılan istisnai nitelikli bir öneri DP milletvekili Muammer Alakant'tan gelmiştir. Alakant, Kore şehitleri anısına âbide dikilmesini ve kitap bastırılmasını önermiş ve bu öneri kabul edilmiştir. “Kore şehitleri abidesi”, *Cumhuriyet*, 14 Aralık 1950, s. 2.

⁴⁴ “Kore harb hâtıra pulları satışa arz ediliyor”, *Cumhuriyet*, 8 Mart 1952, s. 3.

⁴⁵ “Adana yarın heyecanlı bir gün yaşayacaktır. Adanalılar evladlarının kahramanlığının bütün dünyada takdir edildiğine bir daha şahid olacaktır. Korede savaşırken şehid olan Hasan Özenç'in babası Ahmet Özenç'e Amerikan Askeri Ataşesi Albay Mead tarafından madalya verilecektir.” “Kahraman Adanalıya Madalya verilecek”, *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1952, s. 3.

Hükûmetin asker gönderme kararını ilan ettiği günlerde bu kararın özüne ilişkin tek önemli itiraz o günlerde yeni kurulmuş olan Barışseverler Cemiyeti'nden gelmiştir. 14 Temmuz 1950'de kurulan Barışseverler Cemiyeti kararı kınayan bildiriler dağıtınca 28 Temmuz'da kapatılmıştır. Kararın özüne karşı çıkan Barışseverler Cemiyeti mensupları, bildirinin bir örneğini yasal prosedüre uyarak polise önceden iletmış olmalarına rağmen “gizli bildiri” yayınlamakla suçlanmış ve tutuklanmıştır.⁴⁶ Askerî mahkemelerde görülen dava uzun süre devam etmiş ve aralarında Behice Boran'ın da olduğu barışseverler, asker göndermeye karşı çıktıkları için 15'er ay hapisle cezalandırılmışlardır. Öte yandan İstanbul, Ankara ve İzmir'de kararı eleştiren yazı ve karikatürler yayınlayan 17 mizah dergisi komünist oldukları gerekçesiyle kapatılmıştır.⁴⁷

Meclis'te de kararın alınmasına tepki gösterilmiştir. Ancak muhalefette bulunan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) karara daha biçimsel nedenlerle karşı çıkmıştır. Dönemin gazetelerinin de aktardığı gibi CHP'nin esas tepkisi kararın meclise danışılmadan alınmış olmasıdır. CHP'nin basına yansıyan “askerlik için silah altına alınan gençlerin doğrudan doğruya, Türkiye sınırlarının korunması ile mükellef oldukları”⁴⁸ şeklindeki itirazı, tamamen önemsiz değildir. Ancak CHP kısa süre içerisinde bu noktadan da geriye basmış ve savaş bir kez başladıktan sonra “milli mesele” haline geldiği düşünceyle, eleştirilerini geri çekmiştir.

Askerlerin Kore'ye gitmesiyle birlikte CHP muhalefet tonunu yumuşatmış olsa da, savaş yıllarında Meclis'teki tartışmalar ve yerelliklerde DP'ye karşı yürütülen mücadele sırasında konu sürekli olarak gündeme gelmiştir. Ancak CHP'nin bu tutumu, ciddi bir eleştiriden çok Kore Savaşı'nın da diğer meseleler gibi iki parti arasındaki çekişmenin bir parçası haline getirilmesi gibi görünmektedir. Özellikle asker kayıplarına ilişkin haberlerin gelmesiyle birlikte CHP, konuyu DP'yi eleştirmek için kullanmıştır. Örneğin; Samsun milletvekili Muhiddin Özkefeli'nin Meclis'te yaptığı konuşmada, Samsun'da CHP'nin “Demokrat Parti ne yapıyor: Minarede ezan, radyoda Kur'an, Korede kurban!”⁴⁹ şeklinde propaganda yaptığını söylemesi CHP'nin yerelliklerde Kore üzerinden DP'ye yüklenmeyi sürdürdüğünü göstermektedir.

Nitekim, Meclis'te konu zaman zaman gündeme gelmiş; bazı durum-

⁴⁶ “Demokrat Parti Dönemi”, *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, s. 1941.

⁴⁷ Oran, *a.g.e.*, s. 546.

⁴⁸ “Kore işindeki parti münakaşaları alevleniyor”, *Cumhuriyet*, 28 Temmuz 1950, s. 1, 3.

⁴⁹ “Millî Savunma Bütçesinin müzakeresi harareti oldu”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1951, s. 1, 5.

larda Kore Savaşı'yla ilgili bilgilendirme istemiştir. 4 Nisan 1953 tarihinde Seyhan milletvekili Sinan Tekelioğlu'nun savaş birliğine ilişkin sözlü soru önergesi, kamuoyunun konu hakkında ne kadar bilgisiz bırakıldığını da göstermektedir:

“Tekelioğlu bu önergesinde Kore Savaşı devam ettiği müddetçe asker göndermek mecburiyetinde olup olmadığımızı, bu münasebetle yapılan masrafların kimin tarafından ödendiğini ve diğer devletlerin Koredeki kuvvetlerinin miktarını Milli Savunma Bakanlıından sormaktadır.”⁵⁰

Öte yandan, savaş karşıtı eleştiri neredeyse tamamen susturulduğu halde, savaşa karşı çıkanların yine de tek tük etkinliklerde bulunduklarına ilişkin bazı ipuçları vardır. *Cumhuriyet* gazetesinde 12 Temmuz'da yayınlanan “Kızıkların propaganda paçavraları” başlıklı haber oldukça ilginç örneklerden biridir:

“Korede savaşan kahramanlarımızın Konyada oturan ailelerine kızıklar tarafından risaleler gönderildi. Korede savaşan kahramanlarımızdan şehrimizde oturanların ailelerine posta vastasile birer bülten gelmiştir. Daha ilk nazarda, komünist âmaline hizmet eden birer kızıl propaganda eseri olduğu anlaşılan bu bültenler “Barış yolu” başlığını taşımaktadır. Bu propaganda paçavralarında Türkiye'nin Koreye asker göndermesi tenkid edilmekte, Rusya'nın Türkiye ile olan dostluğundan bahisle Türk işçi ve çiftçisi isyana teşvik olunmakta, ve komünistlerin Koredeki mücadelesi kahramanlık olarak vasıflandırılmaktadır. Gene bu bültende Türkiye'nin uçuruma yuvarlanmakta olduğu iddia edilmekte, kurtuluş yolunun ancak Amerikan boyunduruğundan kurtulmakla kabil olabileceği kaydedilmekte, Türkiye'nin Sovyetler'e karşı dostça bir siyaset takib etmesi tavsiyesinde bulunmaktadır. Muhtelif zamanlarda gönderilmiş bulunan bu kızıl propaganda risalelerinin üzerinde Amerikan pulu ve New York damgası bulunmaktadır. Fakat damgada tarih yoktur. Emniyet Müdürlüğü muhtelif cephelerden tahkikata başlamış bulunmaktadır.”⁵¹

Aktarılan haberin doğruluğunu tespit etmek mümkün değildir. Öte yandan, benzer başka örnekler “komünizm propagandası” yaptıkları ileri sürülenlerin suçlanmasında, Kore Savaşı'nın “meşruiyetinden” yararlanılmış olabileceğini akla getirmektedir. O örneklerden biri, Gaziantep'te yaşanan bir olaydır:

⁵⁰ “Kore Savaşlarına dair sözlü soru”, *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1953, s. 3.

⁵¹ “Kızıl propaganda paçavraları”, *Cumhuriyet*, 12 Temmuz 1951, s. 1, 3.

“Bundan bir ay önce bazı dükkânlara ‘pembe nokta’ rümzu ile, komünizm propagandası yapar mahiyette hükûmet ve rejim aleyhine Koredeki askerleri istismar ederek, ‘Amerikalılar kızlarımızı kandırıp, Türkiye’yi bir müstemleke haline getirmek istiyorlar’ diye el ile yazılmış kâğıtlar bırakan Ahmed Eğin, Nuri Mermerci, Fikret Kafadar, İbrahim Poyraz ve Kahraman Sakar adındaki şahıslar emniyetin sıkı takibi neticesi yakalanmışlardır.”⁵²

Haberin dili, suçlamaların doğruluğu konusunda şüphe yaratmaktadır. Ancak söylenenler doğru olsa bile, tek tük olaylar dışında ciddi bir karşı koyuştan bahsedilemeyeceği açıktır. Zaten özellikle sola karşı yoğunlaşan baskı politikalarıyla, böyle bir karşı koyuşu örgütleyecek bir muhalefetin var olma koşulları yok edilmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi Barışseverler Cemiyeti’nin asker gönderme kararına karşı bildiri dağıtması, tutuklamalarla neticelenmiştir. Daha sonra, komünistlere karşı yapılan 1951 Tevkifatı ve muhalif olduğu bilinen insanlara uygulanan baskı, itiraz seslerini büyük oranda boğmuştur. Baskının ne boyutlara ulaştığını gösteren bir örnek ünlü yazar Aziz Nesin’le ilgilidir. Nesin’in birliğin Kore’ye doğru yola çıkacağı İskenderun’a aynı tarihlerde gitmesi bile kolluk kuvvetlerinin harekete geçmesine yetmiştir. Basında haber şu ifadelerle verilmiştir:

“Maruf solcunun Koreye gidecek kuvvetlerimizin hareket limanı olacağı yazılan İskenderunda ne maksadla bulunduğu tahkik ediliyor. Kendisi (anafarta) ile geldiğini ve Beyruta gideceğini söylemiştir.”⁵³

Nesin, aynı günlerde İskenderun’da olduğu için şüpheli bulunmuş ve günlerini gözaltında geçirmek zorunda kalmıştır. Bu tür baskıcı uygulamalar, ilk günden itibaren kamuoyunun savaşı tartışmasına engel olmuştur. Kore Savaşı, sadece resmî politikaya uygun haberler ve etkinliklerle gündeme getirilmiştir. Savaşın hiçbir şekilde tartışılmadığı bir ortamda, cepheden kötü haberlerin gelmesiyle birlikte alevlenen heyecan kısa sürede sönümlenmiştir. Kamuoyu kısa süreli canlanmalar dışında, savaşı henüz daha sürerken unutmaya başlamıştır.

SONUÇ

Kore Savaşı’nın toplumsal etkisinin en iyi gözlemlenebileceği alanlardan biri kuşkusuz folklor ve halk edebiyatı olurdu. Bu makale kültürel bir inceleme

⁵² “Gaziantebde komünizm propagandası yapanlar yakalandı”, *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1952, s. 3.

⁵³ “Aziz Nesin İskenderun’da yakalandı”, *Cumhuriyet*, 23 Eylül 1950, s. 1, 3.

yapmadığı için; halk türkülerinde, şiirlerinde, hikâyelerinde savaşın nasıl işlendiği çalışmanın kapsamı dışında kalmıştır. Aslında, dönemin gazeteleri incelenirken Kore'ye gönderilen askerlerin “kahramanlıklarına” methiyeler düzen çok sayıda şiire ya da Kore Savaşı için yakılan türkülerin sözlerine rastlanmıştır.⁵⁴ Ancak savaş boyunca basının tek ses olduğu ve muhalif yayınların yasaklandığı düşünüldüğünde, basında yer alan bu tür eserlerin de hükûmetin kararına ters düşmeyen ve savaşı kutsayıcı bir içerikte olması şaşırtıcı değildir.

Kore Savaşı ve edebiyat denildiğinde, halk edebiyatı kaynakları dışında akla gelen eserler Nâzım Hikmet'in “Diyet” ve “23 sentlik askere dair” şiirleridir. Menderes hükûmetini Kore'ye asker gönderme kararı nedeniyle ağır bir dille eleştiren bu şiirlerin –Nazım Hikmet'in baskılar nedeniyle yurtdışına kaçtığı ve anti-komünizmin güçlü olduğu yıllarda– yaygın olarak okunduğunu ya da halka ulaştığını düşünmek gerçekçi olmayacaktır.

Dolayısıyla, Kore Savaşı sürerken içeride hâkim olan atmosfer, bu tür muhalif öğelerden arındırılmış bir ortamdır. Savaş toplumda çelişkiler, tartışmalar yaratmadan gelip geçmiş; izleri başka nedenlerin yanı sıra bu nedenle de derin olmamıştır. Öte yandan, asker gönderme kararı alan DP hükûmeti, Türkiye'nin NATO'ya üye olarak kabul edilmesiyle amacına ulaştıktan sonra, cepheden ağır kayıp haberleri gelmesiyle de birlikte, savaşın hatırlanmasından çok unutulmasından yana bir politika içinde görünmektedir. Savaşın toplumsal bellekte yer etmesini sağlayacak uygulamaların sınırlı kalması bunun en güçlü kanıtıdır. Tüm bunlara ek olarak, savaşın yaşam koşullarını zorlaştırmaması ve cephenin halkın neredeyse hiç bilinmeyen bir coğrafya da olması halkın gündeminden kolaylıkla çıkmasının zeminini hazırlamıştır. Tüm bu nedenlerle, aslında savaş sürerken unutulmaya başlanmış, asker aileleri dışında halkın günlük hayatındaki etkisi giderek sönümlenmiştir.

54 Bir asker annesinin askere gönderdiği oğlunun ardından yaktığı “Eledim eledim höllük eledim” adlı türkünün şu dördlüğü, çocuğu cepheye çarptıran anneler için savaşın ne kadar acı dolu olduğunu ifade etmektedir:

“Kore dağlarında ot kucak kucak
Ne bilsin analar (oy oy) böyle olacak
Rahmet yerine kurşun yağacak
Gitti de gelmedi canan buna ne çare.”

Bazı rivayetlere göre bu dörtlük savaştan daha eski olan bu türküyü sonradan eklenmiştir. Rivayet doğru olsa bile, türkünün bu dördlüğü savaşın yaşattığı acıyı yansıtan önemli halk kültürü öğelerinden biridir.

